

PŘEHLED JEDNÁNÍ MEZI STÁTEM A CÍRKVEMI V LETECH 1990–2000

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE

PRAHA 2001

(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

Jedním ze znaků moderní konsolidované demokratické společnosti je nepochybně snaha po vyřešení otázek, souvisejících s uspořádáním mezi státem a církví. Tento problém se stal předmětem dlouhodobých diskusí také u nás. V těchto debatách se odrážejí i všechny peripetie, kterými vztah církví a státu v naší zemi v dávnější i nedávné historii prošel.

Totalitní komunistický režim, nastolený v Československu po roce 1948, podřídil církve rigidní státní kontrole. Možnosti působení církví byly redukovány pouze na výkon pastorační, a to ještě v omezené míře. Po „sametové revoluci“ v roce 1989 se znovu otevřela cesta ke svobodnému působení v nových společenských podmínkách. Z úst nejvyšších státních představitelů zněla tehdy slova o nezastupitelném významu církví pro společenský rozvoj.

Jejich konkrétní přínos se projevil v uplynulém desetiletí v mnoha rovinách. Církev participuje na společenském životě službou v sociální a charitativní sféře, kultuře, školství, ale také ve vězeňství nebo v armádě. Kromě toho radikální tržní reformy dostatečně nereflektovaly pozice sociálně slabých vrstev a i v tomto případě se otevíralo pole pro působnost církevních společenství. Všechny těmito aktivitami církev přispívá k obnově základů občanské společnosti, destruované komunistickým panstvím. Jejich hlavní význam však tkví v duchovní dimenzi, jejímž vnášením mohou církve společnost vnitřně kultivovat. Po více než čtyřicetileté mravní devastaci stojí totiž česká společnost před úkolem obnovit povědomí základních hodnot veřejné morálky. Poslední desetiletí ve vývoji našeho státu výrazně ukázalo, že při řešení nahromaděných společenských problémů nelze spoléhat pouze na mechanismy liberálně-tržního hospodářství. Narůstání negativních jevů ve společnosti i ekonomice (růst kriminality, projevy xenofobie či známé „tunelování“ podniků) ukázalo, že pro normální fungování společnosti je nutné dodržování hlavních etických norem. Pouze hluboká morální transformace, tedy „transformace srdcí a duší“ může zaručit celkový úspěch transformace politické i hospodářsko-sociální a pomoci ke konstruktivnímu překonání současné společenské krize.

K úspěšnému výkonu svého poslání však církve samozřejmě potřebují také materiální zajištění, alespoň minimální ekonomickou základu.

dnu. Zákony z počátku 90. let sice umožnily náboženskou svobodu, ale problém vytvoření nového ekonomického modelu církví a restitucí církevního majetku, protiprávně zabaveného komunistickými vládami, se řešil jen velmi pozvolna, nebo spíše neřešil. Po vlně polistopadové euforie totiž požadavky v tomto směru často narážely na neochotu části politických kruhů k zásadnímu kroku řešení těchto otázek. Projevovaly se zde důsledky sekularizačních tendencí posledních desetiletí, kdy církev získala ve veřejném povědomí především roli mocenské instituce či zbytečné organizace, která nemůže do společnosti vložit výraznější přínos.

Zůstává přitom pravdou, že po roce 1989 byla předložena na oficiální úrovni celá řada návrhů, které si kladly za cíl úpravu právního postavení církví a náboženských společností a řešení hospodářského zabezpečení jejich činnosti. Některé z nich získaly i podporu církevních představitelů, kteří se snažili tyto otázky řešit také z hlediska ekumenické spolupráce. Žádná z předkládaných koncepcí však nezískala dostatečnou podporu, protože pro solidní řešení nebyl dostatek politické vůle, především u vládní strany ODS. Menší koaliční partneři ODS z doby Klausových vlád (1992–97), KDU-ČSL a ODA, sice pravidelně předkládali návrhy řešení otázek vztahu mezi státem a církvemi, ale tyto iniciativy skončily bez konkrétní dohody v celé koalici. ODS nejenže nechtěla dopřát koaličním partnerům a konkurentům příslušný politický zisk z úspěchu dosaženého možným řešením těchto otázek, ale obávala se i růstu vlivu a síly církve – nejen společensko-politického, ale i ekonomického. Značná část médií tehdy zcela pomýjela snahu o uspořádání právních poměrů deformovaných komunistickým režimem a v souvislosti s otázkami církevního majetku opakovaně hovořila zejména o přehnaně vysokých nárocích církve. Rozhodující v těchto sporech tak často nebylo právo, ale ideologie. Proto řešení vztahů mezi státem a církví stále přešlapuje na místě. Jednání o nové právní úpravě vztahů mezi Vatikánem a Českou republikou čekala na svůj počátek dlouhou dobu. Zůstáváme přitom jednou z mála zemí bývalého východního bloku, která tuto mezistátní smlouvu neuzavřela.

Je ale také třeba přiznat, že církve při hledání své nové identity v postkomunistické společnosti někdy nedokázaly přesvědčit dostatečným způsobem veřejnost o svých vizích a svém poslání.

Přes uvedené problémy však existují náznaky pozitivních tendencí a známky zlepšení a snahy o vzájemně vstřícný dialog, jež by mohl

přinést plody v podobě definitivního právního zajištění principů náboženské svobody a ekonomické nezávislosti církví a náboženských společností. Tato skutečnost by otevřela cestu, vedoucí k smysluplnému a oboustranně prospěšnému partnerství mezi státem a církvemi. Vzájemná kooperace může otevřít pozitivní perspektivy dalšího rozvoje vztahů pro třetí tisíciletí, a to i v rámci rodící se evropské integrace.

*kardinál Miloslav Vlk
arcibiskup pražský*

Přehled o jednáních mezi státem a církvemi v letech 1990–1998

I.

V současné době se zřejmě uzavírají dosavadní etapy snah po řešení komplexních otázek vztahu církví a státu a otevírá se nové období. Proto je možná vhodné udělat právě v této chvíli malé ohlédnutí.

1. „Sametová revoluce“ předpokládala přechod moci za kontinuity právního systému. Ten byl pro církve pochopitelně nepříznivý. V komunistické ústavě byl vyškrtnut článek o panujícím marxistickém světovém názoru. V zák. č. 218/49 Sb. byl zrušen § 7 o udělování státního souhlasu k výkonu duchovní služby. Ostatní zákony zatím víceméně zůstaly v platnosti.
2. Aby řeholní řády mohly existovat, bylo jim v počátečním nadšení v letech 1990–91 vráceno zákonem č. 298/90 Sb. 35 mužských a 21 ženských klášterů a zákonem č. 338/91 Sb. 51 mužských a 62 ženských klášterů (celkem tedy 169) a také budova bohosloveckého semináře v Olomouci. Zničené kláštery však přes restituční euforii nezískaly solidní materiální zázemí, takže rekonstrukci prováděly s malou podporou státu a s velkou pomocí ze zahraničí.
3. Součástí ústavního pořádku ČR se stala také Listina základních práv a svobod obsahující záruky náboženské svobody. Na ně se odvolával i zákon č. 308/91 Sb. Obě normy zajišťují nezávislost církví na státu a jejich samostatnost.
4. V roce 1990 bylo představiteli české vlády (v té době pod vedením Petra Pitharta) zorganizováno setkání na státním zámku ve Lnářích, kde se diskutovalo o situaci církve. Přípravovaly se zde návrhy na nové uspořádání vztahů mezi státem a církvemi v oblasti právní i ekonomické. Zatím byl ale ponechán původní stav (tj. zákon č. 218/49 Sb.).

5. V roce 1992, kdy začaly diskuse o rozdělení společného státu, byl do federálního parlamentu předložen zákon o restitucích církevního majetku. Tehdy hlasovaly české politické strany (tedy i ODS) svorně za schválení zákona. Nepřítomností či absencí asi 5 – 6 hlasů slovenských poslanců zákon neprošel.

6. Jakoby do vínku nového státu řekl Václav Klaus dne 26. září 1992 v projevu na Budči několik slov také k jeho tradicím: „Svatováclavská tradice je úhelným kamenem naší státní a národní existence a zároveň nejužší svědkem naší příslušnosti k evropské kultuře, k evropské civilizaci“ (Český deník).

Na podzim téhož roku se už připravovala nová ústava, přičemž se na přípravě jejího textu aktivně podíleli i představitelé církví. Dne 12. 10. 1992 byl podán „*Podnět k přípravě textu ústavy ČR ve věci postavení církví a náboženských společností*“, pod nímž byli podepsáni pražský arcibiskup M. Vlk, synodní senior Českobratrské církve evangelické P. Smetana, předseda Federace židovských obcí J. Daníček. Představitelé církví zde zdůraznili „fakt zvláštního charakteru církví a náboženských společností jako institucí veřejně prospěšných“ a žádali o urovnání veřejnoprávního charakteru církví a náboženských společností, aby tyto „mohly plnit ve společnosti svoji nezastupitelnou úlohu.“ Programové prohlášení vlády totiž říkalo: „Vláda ... vědoma si nezastupitelné role církví a náboženských společností ve svobodné občanské společnosti, bude vytvářet podmínky pro jejich veškerou aktivitu.“ To byl **první společný akt** církví ve věci úpravy vztahů církví a státu, který poté podaly Komisi vlády ČR pro přípravu ústavy. Dne 16. 10. 1992 na tento podnět odpověděl tehdejší český premiér V. Klaus: „Jsme si vědomi základního významu církví pro duchovní, vzdělávací a kulturní rozvoj společnosti. ... Pokud jde o konkrétní formulace ústavy, budeme brát zřetel na to, aby nezastupitelná úloha církví ve společnosti nebyla omezena ani zatížena a aby byla ve všem všude respektována jejich svébytnost. Nechtěli bychom, aby neuvážená právní úprava postavila církev naroveň jiným světským institucím, a tím je ve skutečnosti ochudila a omezila.“ V listopadu 1992 se objevila tendence rozšířit českou vládu o další členy, kteří by „měli na starosti oblast církví“, proti čemuž církevní představitelé protestovali (z důvodů reminiscence na existenci Státního úřadu pro věci církevní v době komunistického režimu). Po vznesených protestech vláda od tohoto záměru ustoupila.

7. V březnu r. 1993 se předseda ČBK M. Vlk obrátil na předsedu vlády V. Klause se zásadním dopisem. Odvolával se v něm na započatá jednání církve s federální vládou v r. 1992, která „zůstala v počátečním stádiu“. Vyslovil názor, že komplikovaný problém „nemůže být řešen jen Ministerstvem kultury“... Bylo by užitečné, kdybychom o tomto námětu zahájili předběžná jednání přímo s vládou ČR“. V dopise také navrhl „v osobním jednání hledat způsob řešení“ a připojil *Návrh římskokatolické církve na uspořádání ekonomických vztahů se státem*. Dne 12. 5. 1993 se předseda ČBK M. Vlk znovu obrátil na premiéra a zdůraznil připravenost k jednání, uvedl zástupce církví a navrhl následující etapy: 1. řešení restitucí církevního majetku, 2. řešení přechodného období, 3. cílové řešení vztahu státu a církví. V. Klaus hned 14. 5. 1993 ujišťuje o své zásadní připravenosti k navrženým jednáním, bere na vědomí jmenované osoby. Navrhuje změnu postupu: na první místo staví přechodné období (po politických konzultacích), pak realizaci třetí etapy a nakonec první. Chce, aby mu ČBK sdělila, zda toto přijímá. ČBK vydává k celé situaci dne 25. 5. 1993 obsáhlé zásadní prohlášení, v němž se zabývá především rolí církve ve společnosti, a odmítá přejímání názoru komunistického režimu na náboženství jako na soukromou záležitost a srovnávání církve se spolky. Hlásí se ke své spoluzodpovědnosti za vývoj naší společnosti.

Dne 27. 5. 1993 předseda ČBK M. Vlk odpovídá na dopis V. Klause ze 14. 5. 1993 s tím, že etapy nechápe přísně chronologicky a není proti spojení první a druhé etapy. Nebude-li ekonomicky ohrožena existence církve, nelpíme na pořadí. Zároveň připomíná, že církvi nejde o to, „aby byla bohatá, ani o to, aby měla politickou moc“. Zdůrazňuje, že úlohou **církve je služba**. Nežádá žádná „zvláštní práva“.

8. Na velehradské zasvěcení národa P. Marii v červenci 1993 reagoval Klaus velmi kriticky: „Katolická církev začíná hrát roli, která je naprosto neadekvátní jejímu postavení v této zemi. Několikahodinové televizní přenosy z Velehradu byly tou poslední kapkou v celé věci“ (Český deník, 8. 7. 1993).

Tiskové zprávy tvrdí, že Klaus mluví o „mocenské demonstraci církve“. Předseda ČBK M. Vlk i místopředseda vlády J. Lux tato osouzení odmítají. M. Vlk kritizuje vlekoucí se postup jednání o restitucích.

9. Po Velehradu v r. 1993 aktivita jednání na čas usnula. Impuls k nové etapě dalo jmenování M. Vlka kardinálem v listopadu 1994.

10. Dne 3. 12. 1994 proslovil V. Klaus ve svatovítské katedrále vřelý projev, v němž mj. řekl: „Jsem přesvědčen, že si pan kardinál toto jmenování zasloužil. Jménem svým i jménem vlády ČR chci... blahopřát... a ubezpečit..., že mu v jeho úkolu budeme nápomocni“. Kardinál se chápe této příležitosti, píše osobní dopis dne 15. 12. 1994, děkuje za projev a připomíná nutnost „nalezení nových vztahů mezi církvemi a naším státem, o které usilujeme již několik let“. Připomíná setkání ministra Tigrida s představiteli církví 9. 9. 1994, kde všichni účastníci souhlasili s návrhem na novou úpravu vztahů založených na vzájemné nezávislosti a spolupráci. Vyzývá premiéra k angažování a dovedení do konce a připomíná V. Klausovi dopis ze dne 22. 11. 1994, kde navrhuje osobní setkání.

11. V reakci na tyto události svolává V. Klaus poradu několika ministrů na den 2. 2. 1995. Ti při ní vyloučili „otázku zmírňování majetkových křivd“ jako nesouvisející s tématem materiálu *Návrh na transformaci vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi*. Padl zde názor, že církve by měly mít postavení „zvláštního typu občanského sdružení soukromoprávního charakteru s některými veřejnoprávními prvky“. V něm by měla být zakotvena „neutralita církví vůči politickým událostem ve státě“. Financování církví by se pak mělo realizovat pomocí „nákupu církevních bonů“.

Dne 22. 2. 1995 se předseda ČBK M. Vlk znovu obrací svým naléhavým dopisem na premiéra V. Klause, připomíná vleklé jednání, stěžuje si, že „bohužel nedošlo k nalezení určité formy kontaktů mezi církví, ... a Vaší vládou“, přestože byli jmenováni zástupci a že jsme podali svou představu. „Církev nebyly prakticky kontaktovány, ani přizvány k jednání, ani oficiálně informovány o stavu jednání“. „Vláda jedná ‚o nás bez nás‘“. Navrhuje osobní setkání, o kterém V. Klaus mluvil při vánoční kávě na pražském arcibiskupství dne 23. 12. 1994. To se pak uskutečnilo dne 6. 3. 1995 na předsednictvu vlády. Premiér V. Klaus opakoval svůj výrok, podle něhož se na církve dívá jako na občanská sdružení (což se dá interpretovat jako pokus dívat se na církve jako na obdobu nejrůznějších spolků) a mluvil o církevních bonech. O restitucích se nehovořilo.

12. Na tzv. koaliční „čtyřce“ dne 3. 3. 1995 se hovořilo v tom smyslu, že se církvi vydá jen to, co „k dnešnímu dni po právu vlastní“. Nesporné případy budou řešeny exekutivně, sporné soudně.

Ministerstvo kultury podává návrh uložený během porady ze dne 2. 2. 1995. Premiér V. Klaus píše dne 28. 2. t. r. ministru Tigridovi, že jeho součástí by mělo být i financování církví. Současně žádá, aby tento návrh doplnil.

13. Nový dopis premiérovi V. Klausovi ze zasedání Stálé rady ČBK ze dne 20. 4. 1995, kde se biskupové zabývali způsobem restitucí podle návrhu ODS, jak byl prezentován ve sdělovacích prostředcích. Zdůrazňuje se, že exekutivní vydání u žádaného majetku nedopadlo dobře. Požaduje se jasné právní vymezení stavu majetku. Biskupové znovu zdůrazňují, že církev nechce ani vládnout, ani být bohatá, ale že chce sloužit. Na základě jednání též Stálé rady ČBK odesílá kardinál M. Vlk dne 5. 5. 1995 předsedům třech dalších politických stran vládní koalice – I. Pilipovi (KDS), J. Kalvodovi (ODA) a J. Luxovi (KDU-ČSL) – dopisy stejného obsahu, v nichž je požadována restituce formou zákona, právní vymezení právního statutu církevního majetku zabraného komunisty, a je připomínán církevní majetek neprávem převedený na obce. Zároveň je deklarována ochota k jednání s vládou.

Premiér V. Klaus na zaslaný dopis neodpovídá. Kardinál Vlk jej upomíná 26. 9. 1995 a připomíná, že v květnu 1995 na letišti v Ostravě před odletem papeže Jana Pavla II. tvrdil, že má připravenou odpověď. Na to premiér reaguje s tím, že se o této záležitosti jednalo pouze ústně. Současně zdůraznil, že intenzivně jedná.

14. V lednu 1996 uskutečnil premiér V. Klaus návštěvu Říma (v souvislosti s předložením žádosti o přijetí ČR do EU). Absolvuje u této příležitosti audienci u papeže Jana Pavla II. Státní sekretariát Vatikánu kardinála Vlka informuje o stavu jednání mezi státem a církví (Il rapporto Chiesa – Stato nella Repubblica Ceca all inizio del 1996).

Premiér V. Klaus pak popřel, že by s papežem jednal o restitucích; jednání se podle něj týkala přípravy návrhu zákona o úpravě vztahu mezi státem a církví. Z neoficiálních zdrojů se kard. Vlk dozvídá, že tématem jednání byla rovněž otázka majetku církví.

V té době kard. Vlk za svého pobytu v Římě poskytl interview pro *Il tempo*. Zmínil se v něm o tom, že Klausova vláda odmítla návrh

KDU-ČSL na řešení vztahu mezi státem a církví. Jedná se o známku „nedostatku politické vůle Klause a jeho strany“ a strachu z ekonomicky silné církve.

Po návratu z Říma se ozvala domácí mediální kritika na toto interview. Kardinál M. Vlk opakuje kritiku i pro domácí média a poukazuje na výzvu Evropského parlamentu ze dne 14. 12. 1995, adresovanou členským a kandidátským zemím EU, aby navrátily konfiskovaný židovský majetek. V čl. 17 se připomíná i nutnost restitucí církevního majetku (bod g – všeobecně): „...ve státech, které byly pod komunistickým režimem, byl odňat majetek také mnohým jiným osobám nejrůznějšího původu, společností a náboženským společnostem, stejně jako mnoha organizacím a především křesťanským církvím.“ V bodu g – 4 uvedeného článku se říká dále: „...vybízí dále všechny státy střední a východní Evropy, které ještě nerealizovaly právní předpisy, aby veškerý majetek, který byl ukraden komunisty, nacisty nebo jejich komplici, byl vrácen jejich právoplatným vlastníkům“.

U nás se tato výzva nedostala do širšího veřejného ani mediálního povědomí a poznámky kard. Vlka byly kritizovány.

15. Dne 3. 6. 1996 byl V. Klaus znovu jmenován premiérem české vlády. Pravicová vládní koalice (ODS, KDU-ČSL a ODA) však po těchto volbách ztratila parlamentní většinu. Kard. M. Vlk v blahopřejném dopise vyslovil naději, že bude možno vyřešit otázky důležité pro život církve. Dne 8. 7. 1996 premiér V. Klaus děkuje a připojuje: „Dořešit otázky vzájemného vztahu státu a církví bude patřit k mým prioritám“. I v koaliční dohodě se objevil závazek brzy vyřešit také tento okruh otázek. Ministr kultury J. Talíř (KDU-ČSL) pozval k jednáním o nové podobě návrhu i zástupce církví. V textu nového návrhu nejsou zmíněny církevní asignace, ale objevuje se v něm nový pojem, tzv. sponzorská prémie, která by znamenala možnost odečíst určitý dar nejen ze základu daně (což bylo možné na základě Zákona o dani z příjmu), ale možnost odečíst část přímo z vypočtené daně. Církev byla přes pozitivní ohlas v tisku zdrženlivé. Koncepce neprošla žádným připomínkovým řízením. Za několik dní se ministr financí I. Kočárník a další ministři z ODS postavili proti důležitým bodům návrhu. Z tohoto důvodu byl tedy návrh nakonec odmítnut. Tyto kroky jsou důkazem absence politické vůle a ochoty řešit problémy vztahu církví a státu.

Mezitím Ministerstvo kultury znovu připravuje další návrh.

16. Tradičně před Vánocemi v r. 1996 zve kardinál M. Vlk premiéra V. Klause na kávu. Při ní je zmíněn i stále se vlekoucí a nedořešený problém vztahu církvi a státu i restitucí. V. Klaus slíbil, že se věci ujme osobně. A tak se stalo. Během začátku nového roku byl připraven nový dokument „Okruh problémů k diskusi o vztahu státu a církvi“ datovaný 9. 1. 1997. Měl být projednán na poradě premiéra dne 13. 1. 1997, a poté jít do zasedání vlády. Text připravila Klausova poradkyně pro církevní věci dr. J. Řepová. V návrhu se objevily pasáže, které v sobě nesly určitou pečeť přístupu k církevní problematice z období socialismu. Jednalo se například o formulace typu „uspokojování náboženských potřeb“ nebo působení církvi „ve veřejné sféře... sociálních a obdobných zařízení by mělo být soustředěno na poskytování služeb, odpovídajících účelu existence daných zařízení, nikoli na zvýšení počtu věřících“.

Kardinál Vlk se vzápětí dne 12. 1. 1997 obrátil osobním dopisem na ministra vnitra Rumla, vyložil mu celou věc a žádal o intervenci. Na zahájení svatovojtěšského milénia dne 14. 1. 1997 v Břevnově o tom hovořil s V. Klausem i dr. J. Řepovou. Velmi tvrdě oba kritizoval.

17. Nyní se stalo zřetelným, že je nutná intervence Svatého stolce. Když Svatý otec mluvil v dubnu 1997 při své návštěvě v Praze na nunciatuře k biskupům ČBK, nabídl vládě vytvoření „smíšené vatikánské komise“ k řešení vztahů katolické církve a ČR na mezinárodní rovině. Státní sekretář kardinál Sodano pak celou záležitost formuloval ve svém dopise ze dne 3. 4. 1997 adresovaném premiérovi V. Klausovi. Ten po několika měsících (po výzvě nuncia) chtěl návrh odmítnout, ale na základě koaličních jednání se v srpnu 1997 rozhodl V. Klaus formulovat kladnou odpověď, kterou ale svěřil proti diplomatickým zvyklostem ministru zahraničí Zieleniecovi. Ten však připravil neúplnou odpověď a poslal ji v listopadu 1997, zhruba v den, kdy už byl rozhodnut odstoupit, po politickém řediteli ministerstva zahraničních věcí dr. Mravcovi do Vatikánu. Tam ho přijal Mons. Migliore, kterému dr. Mravec předal dopis a vedl s ním rozhovor (existují o tom oboustranné zápisy). V podstatě šlo o to, že vatikánská strana chce jednat předem, před vnitrostátním dojednáním, ČR to chce naopak. Rezignace ministra zahraničí Zielenice v říjnu 1997 však na určitou dobu další jednání přerušila.

18. Po sestavení nové vlády na přelomu roku 1997–98 pod vedením premiéra J. Tošovského kard. Vlk během setkání s ním na Arcibiskupství pražském řekl, že z důvodu přechodného působení jeho kabinetu neočekává, že tato vláda vyřeší problém ve vztahu církve a státu. Přesto v novém jednání J. Tošovskému připomněl vhodnost odpovědi na dopis kardinála Sodana. Sestavil ji zřejmě ministr kultury Stropnický, v duchu zmíněných římských rozhovorů. Měla datum 6. 4. 1998. Tošovský hned poslal dopis na vědomí kard. Vlkovi, který k němu obratem zaujal velmi kritický postoj svým dopisem ze dne 8. 4. 1998. Zároveň také kard. Vlk jednal s ministrem zahraničí J. Šedivým, aby intervenoval pro lepší odpověď. K žádné změně ale již nedošlo. Svatý stolec nemohl být pochopitelně spokojen s takovou odpovědí a znovu žádal premiéra o změnu postoje. Přes neobvyklost situace přišel nový dopis ze Státního sekretariátu premiéra Tošovskému. Bylo však už pozdě.

19. Na Ministerstvu kultury se znovu začal připravovat nový koncept vztahů, datovaný 17. 7. 1998. Ministr Stropnický svolal zástupce církvi k vzájemnému seznámení. Zástupci Ministerstva kultury k nim pronesli projev, zvláště o novém památkovém zákonu (náměstek ministra kultury Novák). Diskuse, které udalo tón vystoupení synodního seniora ČCE P. Smetany, se nesla ve velmi kritickém duchu (Smetanovu kritiku pak ještě rozvinul kard. Vlk). Kritika se týkala činnosti Klausovy vlády a bylo konstatováno, že církvim dochází trpělivost a vlády svým jednáním prohospodařily důvěru církvi.

Přesto však byl na Ministerstvu kultury v závěru prozatímní vlády vypracován dosud nejlepší návrh vztahu církvi a státu, který 5. 8. 1998 ministr kultury nově jmenované sociálnědemokratické vlády P. Dostál (ČSSD) rozeslal k vyjádření církvim.

20. Složitým koaličním jednáním bylo dohodnuto po volbách r. 1996 exekutivní vydání církevního majetku při silné opozici v parlamentu, v níž hrála nejvýznamnější roli ČSSD. Klausova vláda, zvláště ministr Kočárník, vydávání nejrůznějšími způsoby brzdila (např. na základě komunistického zákona o státním majetku, který dovoľoval vydávat majetek „nepoužitelný a nepotřebný“).

21. S novou menšinovou vládou ČSSD začala nová etapa jednání, protože ve svém programovém prohlášení vyzvala církve k dialogu a diskusi, což se v minulých vládách vlastně nestalo.

II.

Panoramatický přehled postupu různých vlád při řešení vztahů církví a státu je nutno doplnit přehledem jednání ČBK o těchto otázkách.

1. 1. zasedání dne 30. – 31. 3. 1993 ČBK: Doporučuje se „uvážený výběr navráceného majetku“. Reakce na koaliční jednání dne 16. 3. 1993 o „zásadách restituce církevního majetku“, o kterých proběhla dne 23. 3. 1993 diskuse představitelů církví a křesťanských koaličních stran. Ve svém dopise reagujícím na tato jednání zdůrazňuje církev, že je možné jednat pouze jako „rovný s rovným“. Bylo dohodnuto tlumit radikální nálady (např. výzva katolického aktivisty A. Navrátila), které chtěly rozpoutat petiční akce.

Shrnutí: není možné požadovat vše, nežádat finanční náhradu zničeného majetku (hmotnou náhradu ano). Katolická církev vyjádřila ochotu vzdát se navrácení části zemědělské půdy (návrh, aby z půdy, které se církve vzdají, byl vytvořen půdní fond, jehož výnos bude podílem církve na údržbě církevních památek, příp. náhradou za státní příspěvek poskytovaný nekatolickým církvím), ale současně odmítla vzdát se lesů, zahrad, rybníků, intravilánu (zemědělské půdy, která je v plánu výstavby jednotlivých obcí). Církev očekávají další jednání mezi církví a vládou. Pro jednání s vládou byli navrženi arcibiskup M. Vlček, D. Duka (za řeholníky) a podle možností další; J. Graubner, A. Liška, F. Radkovský).

2. 2. zasedání ČBK 25. – 26. 5. 1993: Diskuse o Klausově odpovědi na dopis, který byl odeslán 12. 5. 1993. Premiér zdůrazňuje požadavek změny pořadí bodů, o kterých se bude jednat (zmíněné body uvedeny výše) Konstatováno, že „církev k jednáním není zvána“.

Jednání se účastnil předseda KDU-ČSL J. Lux a ministr F. Benda (KDS). Účastníci jednání se shodli na tom, že křesťanské strany chtějí politicky prosazovat zájmy církví, přičemž církev sama chce zdůrazňovat, že majetek je u ní druhořadý. Vydáno zásadní prohlášení ČBK dne 25. 5. 1993 (viz výše).

3. 3. zasedání ČBK 6. – 7. 7. 1993: Diskuse o útoku ODS proti církvi (zasvěcení na Velehradě), který je motivován strachem ze silné,

politicky vlivné církve. ČBK požaduje uznání mezinárodního charakteru katolické církve. Premiér Klaus se před tím setkal na pražském arcibiskupství s arcibiskupy M. Vlčkem a J. Graubnerem a zdůraznil: „Restituce není otázkou spravedlnosti a práva, ale otázkou ekonomickou a politickou. Církev jsou na stejné úrovni jako různé organizace.“

4. 4. zasedání ČBK 21. – 22. 9. 1993: Poukázáno na jednání s koaličními stranami o restituci, které je vedené snahou o vzájemnou informovanost. Dohoda o pokračování vzájemných jednání.

5. 9. zasedání ČBK 6. – 7. 7. 1994: Konstatuje se neustálé oddalování restitucí. 11. 7. 1994 se má konat porada na ministerstvu kultury o návrhu koncepce vztahu církví a náboženských společností. Žádán kontakt mezi ČBK a Ministerstvem kultury z důvodu vypracování vlastního konceptu vztahu státu a církví.

Biskup Radkovský předkládá výzvu k věřícím v souvislosti s přípravou na samofinancování. ČBK však zatím nepovažuje vhodnou dobu pro společné prohlášení. ČBK doporučuje, aby jednotlivá biskupství žádala o vydání toho majetku, který je zapsán na církev, a aby byly podávány žaloby o určení vlastnictví.

6. 14. zasedání ČBK 7. – 8. 11. 1995: Předložen návrh na sestavení pracovní komise pro koncepci ekonomického zabezpečení církve.

7. 15. zasedání ČBK 23. – 24. 1. 1996: Konstatuje se, že se na jedné straně „častěji v médiích objevují pozitivní články o církvi“, ale na druhé straně „v projednávání zákona o postavení církve ve společnosti je církev rukojmím politiky a nástrojem vydrívání druhých“.

8. 17. zasedání ČBK 3. – 4. 7. 1996: Jednomyslně dohodnuto, že lesy budou spravovány společně a nebudou se dělit. Projednávána otázka společného hospodaření s církevním majetkem.

9. 18. zasedání ČBK 15. – 16. 10. 1996: ČBK potvrdila závěry zářijového jednání na exerciciích v Tricesimo v Itálii ve věci vypořádání nevráceného církevního majetku (obligace, renta) a souhlasila jednomyslně s dohodou z 20. 9. 1996.

Cílem: kooperační model vztahu církví a státu. Důležitost zákonného vymezení kooperativních oblastí.

10. 19. zasedání ČBK 14. – 15. 1. 1997: 8. návrh o vztahu církvi a státu vypracovaný ministry Bratinkou, Kočárníkem a Talífem: návrh o sponzorské prémii. Tento návrh byl V. Klausem odmítnut jako nepřijatelný. Otázky sponzorské premie (jen členové církve a jen s příjmem do 10 tisíc) – nedošlo ke shodě.

Závěr: Trvat na zavedení renty.

Konstatováno, že ve vládě proběhla diskuse o úloze církve ve společnosti (nezastupitelná role...). Někteří ministři mají přepracovat 9. návrh ministerstva kultury. Nejasnosti o sponzorském příspěvku.

11. 20. zasedání ČBK 15. – 16. 4. 1997: Na výkonné radě ODS bylo dohodnuto, že církvi je nutno umožnit určité daňové zvýhodnění, současně však proběhla diskuse o registraci dárců. (Klaus totiž navrhoval povinnou registraci pro všechny členy církve). Někteří členové ODS se zastali kardinála Vlka proti Klausovi, poněvadž rada ODS se neusnesla na povinné registraci i těch dárců, kteří nejsou členy církve.

Zasedání projednalo zásady pro jednání se státem (plzeňský biskup F. Radkovský). Byly projednány otázky náhrady za eventuální nevrácený majetek. Jednalo se s politiky ODS (Benda, Tyl, Šedivý), kteří uznávají nezastupitelnou roli církvi ve společnosti. Chtějí podpořit *Návrh zásad ekonomického zabezpečení církve*. Otázka vydání 232 objektů. Dr. V. Benda nedoporučuje jednání Vatikán – ČR. Politici doporučují nemluvit o absolutní restituci. Je třeba jednat s řády a s ERC. Dohodnuto odmítnutí povinné registrace sponzorů. Navrženo sestavit komisi či pracovní církevní skupinu, která by připravovala podklady pro jednání s vládou.

12. O nové situaci vzniklé s novou menšinovou vládou ČSSD bude předložena zpráva příštímu plenárnímu zasedání ČBK v lednu 1999.

III.

Přehled vývoje jednání mezi státem a církvemi během let 1998–2000

(od vzniku vlády sociální demokracie do 1.9. 2000)

1. Na základě výsledků parlamentních voleb z června 1998 byla **22. července 1998** jmenována menšinová sociálnědemokratická vláda pod vedením Miloše Zemana. S novou menšinovou vládou ČSSD začala nová etapa jednání mezi státem a církvemi, protože vláda ve svém programovém prohlášení vyzvala církve k dialogu a diskusi, jejichž výsledkem by měl být legislativní návrh řešení vztahů státu a církvi, včetně způsobu jejich financování. Kardinál Vlk tuto výzvu přivítal a v dopise premiérovi Zemanovi sdělil, že znění vládního prohlášení mu dává jistou naději, že mnohé dosud neuspokojivě řešené problémy mohou být přece jen spravedlivě řešeny. Na druhé straně ale vláda ohlásila restituční tečku, a v důsledku toho se zastavilo exekutivní vydávání majetku církvím, které započalo v období Tošovského vlády.

2. Dne **10. září 1998** se uskutečnilo jednání kardinála M. Vlka s premiérem M. Zemanem. Na úvod tohoto jednání premiér konstatoval, že pokládá tento rozhovor za začátek dialogu a budování důvěry. V průběhu tohoto setkání **premiér Zeman navrhl ustavení komise vlády ČR pro řešení vztahů církve a státu**. Premiér tehdy nabídl církvím také možnost účastnit se práce komise, která by řešila komplex otázek týkající se vztahu církvi a státu, což se v minulých vládách vlastně nestalo.

3. Vedle vládní komise měla být také postupně zřízena smíšená komise pro jednání mezi Vatikánem a státem, která by se podílela na vypracování mezinárodní smlouvy mezi obě státy. ČR je totiž poslední z postkomunistických zemí (vedle Slovinska), která podobná jednání dosud nezačala. Již v dubnu 1997 se při své pastorační návštěvě vyslovil papež Jan Pavel II. pro zahájení vzájemných jednání mezi Vatikánem a Českou republikou a k úpravě těchto vztahů. Vatikán zdůraznil nutnost zřízení smíšené komise. Tento návrh formuloval

v dubnu 1997 kardinál Sodano ve svém dopise předsedovi vlády V. Klausovi, který zůstal téměř rok nezodpovězen. Václav Klaus pověřil odpovědí ministra zahraničí Josefa Ziehlence. Jeho dopis doručil do Vatikánu ředitel politického oddělení dr. Mravec, který byl přijat Mons. Migliorem ze Státního sekretariátu.

Kardinál Vlk doporučil začátkem roku 1998 premiérovi Tošovkému, aby odpověděl na příslušné úrovni dopisem kardinálu Sodanovi. V dopise ze 6. dubna 1998 ale premiér Tošovský, zřejmě pod vlivem Ministerstva kultury, trval na tom, aby se celá záležitost nejprve vyřešila na rovině vnitrostátní, a pak se teprve jednalo na úrovni mezinárodní. Vatikán trval na dvoustranném jednání ve smíšené mezinárodní komisi. Kardinál Vlk zaslal předsedovi vlády Tošovskému svůj komentář, v němž vysvětlil stanovisko církve a zdůraznil nutnost dalších jednání na mezinárodní rovině.

4. Dne 19. října 1998 se u příležitosti 20. výročí volby papeže Jana Pavla II. setkal kardinál Vlk s premiérem Zemanem na pražském arcibiskupství za náhodné účasti dalších politiků (Bašta, Kasal, Pithart). Premiér Zeman tehdy přislíbil, že se bude jednat o užší expertní tým a komise **bude sestavena na vzájemném konsensu obou stran**, tedy že tam vláda nebude jmenovat osoby, které jsou pro církve nepřijatelné, a stejně tak církve nebude jmenovat osoby nepřijatelné pro vládu. Při personálním vytváření této komise však nebyl premiérův příslib respektován.

V listopadu 1998 se vzájemné vztahy vyostřily. Dne 11. listopadu 1998 zveřejnilo Právo **předpokládané** složení vládní komise, v níž se objevily rovněž osoby, které byly pro církve nepřijatelné. Kardinál Vlk následně prohlásil na tiskové konferenci 12. listopadu, která byla narychlo svolána, že církve nemohou v současné době jednat se státem o řešení vzájemných vztahů, neboť ministerský kabinet nevzbuzuje jejich důvěru a zpochybňuje svou dříve projevenou ochotu k serióznímu dialogu. Podle jeho slov si vzájemně odporují sliby premiéra a postoje Ministerstva kultury, a ve vládě tak nepanuje jednotný názor na církevní otázku. Zemanův kabinet navrhl do plánované komise lidi, kteří se v minulosti podíleli na likvidaci církví. Předseda vlády vzápětí žádal kardinálovu omluvu. Spor byl za několik dní poté urovnán za zprostředkování prezidenta Václava Havla. Ministr Dostál a kardinál Vlk dali na schůzce 23. listopadu najevo ochotu pokračovat ve vzájemném dialogu.

Dne **8. ledna 1999** pozval kardinál Vlk ministra kultury Dostála a synodního seniora ČCE Smetanu na pracovní snídani. Ministr Dostál zde předložil návrh personálního obsazení vládní komise, který byl sestaven na základě proporčního zastoupení parlamentních stran. Představitelé církve vyjádřili podiv nad jmenováním Aleše Pejchala a Jana Zahradila (oba ODS), známých svými kritickými výhradami vůči církvím. Hlavní připomínky církevních představitelů však směřovaly proti účasti komunistického poslance Dalibora Matulky; ti, kteří způsobili neblahý stav, měli rozhodovat o jeho nápravě. Dostál přislíbil řešení, ale na zasedání vlády 27. ledna 1999 oznámil, že proti personálnímu složení církevní představitelé neprotestovali, a vláda tedy složení komise schválila i s účastí zástupce KSČM. Kardinál Vlk svolal vzápětí tiskovou konferenci, na níž protestoval proti vládnímu návrhu. Církevní představitelé se pak rozhodli na práci komise nepodílet. V důsledku toho vznikla následná roztržka mezi představiteli státu a církví.

5. Premiér Zeman v odpovědi ze **6. ledna 1999** na dopis kardinála Sodana z 26. 11. 1998 napsal, že po zahájení prací vnitrostátní komise a po předložení prvních výsledků její činnosti by mohl nastat vhodný okamžik pro vznik smíšené komise. Církevní představitelé se domnívali, že by smíšená komise, která by se zabývala problematikou vztahů ČR a Vatikánu, měla vzniknout ještě před skončením jednání o problematice vztahů mezi státem a církvemi na národní rovině. Kardinál Vlk hovořil v této věci s budoucím velvyslancem ČR u Vatikánu M. Stropnickým, který pak ve své nástupní řeči před Svatým otcem **28. června 1999** připomněl, že ke vzniku smíšené komise dojde zřejmě v dohledné době.

6. Vztahy mezi církvemi a státem přiosvětila rovněž diskuse kolem expertizy UK, vypracované doc. V. Kindlem a doc. V. Mikulem z Právnické fakulty UK. Expertiza tvrdila, že církvím majetek nepatřil již od dob josefínských, a ty ho měly pouze v pronájmu. Z vyjádření vicepremiéra Rychetského 1. února 1999 vyplynulo, že církve nemá na restituce církevního majetku právní nárok a záleží pouze na vládě, jaký majetek jí dá do užívání. Prezident Havel však během tiskové konference 2. února 1999 zpochybnil právní expertizu Univerzity Karlovy k otázkám církevních restitucí, kterou si objednala vláda. Doslova prohlásil, že je mu *„trošku k smíchu expertiza, která přichází devět let po začátku restitucí, která najednou říká, že by restituce vlastně ani neměly být nebo být“*

nemají – to nemá pro mě valnou věrohodnost“. Tento Havlův postoj následně ministr P. Dostál kritizoval.

Krizi mezi vládou a církví se pokoušel zažehnat **3. února 1999** na snídani u kardinála Vlka prezident Havel. Vyslovil se pro pokračování církevních restitucí a novou podobu „vládní komise pro církev“, v níž by neměli být zástupci stran, ale odborníci na církevní problematiku. Podle Havla by byl dobrým východiskem pro jednání mezi zástupci církví a státu koncepční dokument, který vypracovalo Ministerstvo kultury ještě před nástupem ministra Dostála.

7. Z iniciativy kulturních pracovníků a intelektuálů byla **10. února 1999** zároveň sestavena výzva určená ústavním činitelům. V textu se mimo jiné praví: „*Je ... zarážející, že polistopadová politická reprezentace nebyla do dnešního dne schopna vyřešit problém postavení a praktického zabezpečení církví ve vznikající demokratické společnosti... Žádáme Vás neprodleně přijmout opatření, jež by v nejbližší době vedla ke změně současného stavu. Jsme přesvědčeni, že pouze spolupráce a nikoli konfrontace s církvemi může napomoci k tolik potřebnému zlepšení atmosféry v české společnosti*“. Vzápětí po uveřejnění se rozvinula rozsáhlá podpisová kampaň a pod výzvu nakonec během jarních měsíců připojilo své podpisy více než 100 000 občanů, včetně řady osobností z politického, uměleckého a ekonomického života. Lidové noviny přitom pravidelně uveřejňovaly podpisové seznamy, čímž se dostala tato akce do širšího povědomí veřejnosti. Značný zájem o tuto petiční akci ukázal, že veřejnosti není lhostejný osud jednání mezi státem a církvemi a že vnímá církev jako důvěryhodný subjekt. Tento fakt potvrdil mimo jiné i výsledek průzkumu veřejného mínění z července 2000, kdy se téměř 60% dotázaných vyslovilo pro nepostradatelnost církví ve společnosti.

8. Dne **23. února 1999** došlo konečně ke druhé vzájemné schůzce mezi premiérem Zemanem a kardinálem Vlkem během večere v Kramářově vile. Čtyřhodinového jednání se vedle obou jmenovaných účastnil ještě ministr kultury Pavel Dostál a pražský světící biskup Václav Malý. Schůzka znamenala obnovení důvěry mezi oběma stranami. Představitelé státu i církve se shodli na tom, že církev má ve společnosti nezastupitelnou úlohu a z této skutečnosti bude vycházet i případné další jednání o zákonné úpravě jejich postavení v právním systému. Představitelé obou stran společně došli k závěru, že řešením

otevřených otázek vzájemných vztahů se budou zabývat **dvě komise**, které by měly vzájemně spolupracovat. **Již existující tzv. vládní komise** bude reflektovat tuto tematiku z **politicko-stranického** hlediska. Bude tedy ve své práci odrážet rozložení sil v parlamentu a církve v ní oficiálně zastoupeny nebudou. V nejbližší době bude **ve spolupráci církví i vlády ustaven tým nezávislých odborníků (ministrská expertní komise – MEK)**, kteří se budou zabývat jednotlivými tématy nikoliv z politického, ale z **odborného** úhlu pohledu, a do níž vyšlou své odborníky i církve. Sestavení skupiny je v kompetenci ministra kultury. **Předsedou obou komisí bude ministr kultury**. Ani jedna z komisí nebude své výsledné materiály odhlasovávat, ale bude s nimi seznamovat vládu, v jejíž pravomoci zůstává konečné vyřešení otázek.

9. Dne **28. března 1999** se uskutečnila schůzka mezi ministrem kultury, kardinálem Vlkem, evangelickým synodním seniorem P. Smetanou a tajemníkem Federace židovských obcí T. Krausem. Představitelé církví a státu se shodli na klíči, podle něhož bude sestavena ministrská expertní komise, i na jejím vztahu k již pracující vládní komisi.

10. Během léta připravovalo Ministerstvo kultury na vnitrostátní rovině návrh novely zákona č. 308/91 o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Ministerstvo kultury nakonec předložilo **6. listopadu 1999 „Teze nového zákona o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností“**, který byl však ze strany církví, zvláště kardinálem Vlkem, silně kritizován. Mezi hlavní nedostatky patří skutečnost, že v „Tezích“ nejsou dostatečně precizovány kompetence církví a Ministerstva kultury při evidenci církevních právnických osob. Pro církev znamenala určité nebezpečí především formulace, že **právní subjektivita církví bude platit až po registraci Ministerstvem kultury**. Po vzájemných jednáních, kdy náměstek ministra kultury Novák jednal osobně s kardinálem Vlkem, Ministerstvo kultury tyto formulace změnilo.

11. V prosinci 1999 navštívila Vatikán oficiální státní delegace pod vedením prezidenta Václava Havla, aby předala vánoční strom papeži Janu Pavlu II. a účastnila se mezinárodního sympozia, věnovaného zkoumání významu osobnosti M. Jana Husa. Při návštěvě ve Vatikánu jednal prezident Havel se Svatým otcem a s kardinálem Sodianem. Při jednání ministra Dostála a náměstka Palouše ve Vatikánu s arcibisku-

pem Tauranem (oddělení Státního sekretariátu pro zahraniční styky) pak bylo také dohodnuto zahájení jednání mezi Vatikánem a ČR.

Návštěva v Římě byla prospěšná pro pozitivní posun ve vztazích mezi státem a církví, ale rovněž pro vztah církevního prostředí a společnosti. Společná participace církevních a sekulárních institucí (Univerzita Karlova, Akademie věd...) na zdárném dokončení projektu zkoumání osobnosti M. Jana Husa ukázala možnosti vzájemné spolupráce do budoucna a také cestu k postupnému sblížení mezi různými názorovými prostředími (katolickým, evangelickým, bezkonfesionálním...).

12. Dne 6. března 2000 se uskutečnilo třetí jednání mezi kardinálem Vlkem a premiérem Zemanem, který ho pozval na soukromou večeři do Kramářovy vily. Večeře se zúčastnil také pražský světící biskup Václav Malý a ministr kultury Pavel Dostál. Hlavním tématem rozhovoru byl tehdejší vývoj vztahů mezi církvemi a státem v předchozím roce.

Premiérovo pozvání tak nahradilo neuskutečněné setkání, ke kterému mělo původně dojít během předvánočního období. Byla znovu konstatována obnova důvěry po předchozích napětích kolem sestavování vládní a posléze ministerské expertní komise (MEK), kolem analýzy ohledně církevního majetku a výroků některých vládních představitelů na téma vzájemných vztahů. Na rozdíl od období minulých vlád došlo v uplynulém roce k pokroku ve vzájemných vztazích. Hovořilo se i o problémech financování církví. Ministr Dostál připomněl v této souvislosti dluh státu na zanedbaných církevních památkách, který činí přes čtyřicet miliard korun. Zástupci církve kvitovali již dříve vyslovené vyjádření premiéra o významu církví v životě společnosti. Zeman znovu potvrdil, že považuje za nutné sledovat kooperační model vzájemných vztahů. Představitelé státu i církve se shodli na určitých společně sdílených hodnotách i na potřebě spolupráce při kultivaci atmosféry ve společnosti. Hovořilo se též o problematice sekt a nebezpečí jejich působení. V diskusi byl ze strany církve rozhodně odmítnut výčtový zákon jako nereálný (například jen samo Arcibiskupství pražské má na 18 500 výčtových položek).

Účastníci jednání se dále shodli na perspektivách další spolupráce, i přes různá nedorozumění a otevřené otázky v některých oblastech, zvláště ve sféře ekonomické. Biskup Malý připomněl též obtížnou situaci v církevním školství a zdravotnických zařízeních, která vyžadují investice, na které se nedostává finančních prostředků.

13. Dne 6. dubna 2000 se uskutečnilo první jednání mezi zástupci Svatého stolce a českou vládou a katolickou církví, které se týkalo vypracování vzájemné smlouvy. Druhé kolo jednání proběhlo **29. května 2000**. Zástupcům církví od počátku v rámci jednání nešlo pouze o vágní formulaci smlouvy o přátelství (jak o to podle zdrojů komise usilovali někteří představitelé ODS), která by neřešila žádný z důležitých problémů, ale o uzavření smlouvy, která by zaručovala jak právní postavení církví ve společnosti, tak i pomoc při řešení otázky církevního majetku.

14. V letních měsících se objevil další konflikt, který se týká připravované novely zákona č. 218/1949 Sb. o financování církví. Ředitelka odboru církví Ministerstva kultury J. Řepová v Mladé frontě z 8. 8. 2000 naznačila, že je třeba novelizovat tu část zákona, která se dotýká platů duchovních. „*Nám vadí, že narůstá počet duchovních. Nechceme schvalovat jejich počet, to v žádném případě. Ale chtěli bychom zastavit růst objemu peněz*“, uvedla podle deníku *Mladá fronta dnes* Řepová (z formulací lze tak vyvodit snahu po určité stanovení hranice pro přijímání vyššího počtu studentů bohosloví). Nový zákon by chtěl ministr Dostál připravit do konce volebního období. „*Financování církví je třeba řešit vícezdrojovým financováním. My se proto přikláníme k řešení daňových asignací adresovaných přímo církvím v kombinaci se sponzorskými dary*“, uvedla N. Mandysová z Ekumenické rady církví. V otázce majetkového vyrovnání mají premiér i kardinál stejný názor, že by se tak mělo stát prostřednictvím zákona.

15. Dne 18. srpna 2000 proběhlo další kolo jednání mezi Českou republikou a Vatikánem, které přineslo určitý posun. Apoštolský nuncius G. Coppa zdůraznil, že smlouva má mimo jiné upravit působení církve ve školství, armádě, ve věznicích nebo zdravotnictví. K tomu je ale nezbytné dořešit otázky financování církve, na čemž se shodli Palouš i Coppa. Řešení by mělo mít takový postup, že nejprve dojde k majetkovému narovnání, a pak dojde k vyřešení otázek financování. Ve smlouvě by měl být obsažen závazek státu řešit věci tímto způsobem, pokud již tam nebude hotové řešení, které by mohla obsahovat poslední část série dílčích smluv.

IV.

Jednání České biskupské konference, které se dotýkalo problematiky vztahů mezi státem a církvemi

Koncepce uspořádání vztahu církve a státu bylo ústředním tématem dvoudenního **studijního zasedání ČBK** 18.–19. února 1999 v Kroměříži. Cílovým stavem by mělo být na státu nezávislé postavení církvi a úprava otázek, oddělení nejen v ekonomické, ale také v institucionální rovině, problematika spojená s působením církvi ve veřejné sféře. Církev hájí zásadu vzájemné nezávislosti se státem, s možností kooperace v oblastech společného zájmu. Je třeba také vyřešit tyto otázky na základě mezinárodní dohody mezi Českou republikou a Svatým stolicí. Cílem v ekonomické oblasti by pak bylo vytvoření modelu, který předpokládá financování náboženské činnosti z vlastních prostředků a státní podporu pro zachování kulturního dědictví a veřejně prospěšné činnosti církvi.

V rámci **31. plenárního zasedání ČBK** v Hradci Králové 20. – 21. dubna 1999 hovořil kardinál Vlk o aktuálních otázkách vztahů mezi církvemi a státem, přičemž biskupové i zástupci Konference vyšších představených ženských i mužských řeholí konstatovali připravenost církvi k jednáním. Jednání ČBK se jako host účastnil také ministr kultury Pavel Dostál, který mimo jiné zdůraznil, že majetkové poměry nebyly až na výjimky řešeny a že je třeba přistoupit k narovnání majetkových poměrů. Vláda chce podle Dostála udělat „restituční tečku“. Možné řešení spočívá v navrácení části církevního majetku. Někteří biskupové a poté i ministr Dostál hovořili o vytvoření veřejnoprávního fondu z ostatního nevráceného majetku. Stát se nevzdává svých povinností v oblasti památkové péče a vítá aktivity církvi na poli výchovy a školství a v oblasti charitativně-zdravotnické, které hodlá i nadále podporovat.

V rámci **33. plenárního zasedání ČBK** 3. července 1999 na Velehradě hovořili biskupové o činnosti obou komisí, které řešily otázku registrace církvi a náboženských společností.

V rámci **34. plenárního zasedání ČBK** 9. listopadu 1999 na Velehradě byla věnována pozornost rovněž otázkám vztahu církvi a státu. Předseda ČBK kardinál Miloslav Vlk zhodnotil deset let působení církve ve svobodné společnosti a krátce shrnul pozitiva i negativa vývoje posledních let po listopadu 1989. Dotknul se také práce obou komisí, které připravují podklady pro návrh zákona o registraci církvi a náboženských společností. Za zásadní pokládá kardinál široký prostor svobody, který musí i v budoucnu zůstat základem pro další jednání o vztazích mezi církvemi a státem na domácí i mezinárodní rovině. Během jednání bylo konstatováno, že ve vládě ČSSD byla sice na počátku její činnosti snaha jednat, ale postupně se ukazuje její malá kompetentnost.

V rámci **38. plenárního zasedání ČBK** 3. července 2000 na Velehradě se diskutovala především podoba připravované novely zákona 308/1991 Sb., dle níž by se měla stát prioritou otázka majetkového vyrovnání a potom financování. Požadavkem církvi je, aby návrh zákona nezužoval prostor svobody a možnosti církevní působnosti. Biskupové současně formulovali svou vizi ekonomického zajištění, která spočívala v návrhu na poskytování renty z nerestituovaného majetku.

Závěrem je možné konstatovat, že po nástupu sociálně demokratické vlády došlo po parlamentních volbách roku 1998 v oblasti vztahů mezi církvemi a státem k určitému pokroku (zahájení práce komisí, zahájení jednání mezi Českou republikou a Vatikánem). Kromě pozitivních momentů však provázely proces hledání optimálního modelu vzájemných vztahů i problémy. Vláda sociální demokracie přes počáteční proklamativní přísliby prokázala malou znalost problematiky církevního života. Do pohledu na řešení vztahů se rovněž promítají dřívější ideová (a často ideologická) kliše. Problémem při řešení vztahů je nepochybně i značný vliv, který má smluvně-opoziční ODS, která přistupuje k otázkám řešení vztahu církve a státu v duchu vyhraněných liberálních přístupů, které nepřisuzují církvi velký význam ve veřejném dění (jak se tomu v historii – samozřejmě za jiných společensko-politických podmínek – často dělo například v éře liberálních vlád v některých evropských zemích, zvláště v období 19. století a 1. polovině 20. sto-

letí). Z reakcí veřejnosti je přitom zřejmé, že si velká část uvědomuje důležitost a nezastupitelnost církví při společenském dění. Jedním z konkrétních příkladů může být i výrazná participace církve na přípravách „husovské konference“ v prosinci 1999. Spolupráce církví s dalšími institucemi (např. vysokými školami, Akademií věd ČR aj.) mimo jiné i na přípravách tohoto projektu (stejně tak ale i na různých projektech České křesťanské akademii apod.) ukázala, že církve vytvářejí důležité podhoubí občanské společnosti a společně s dalšími institucemi tvoří duchovní pilíře, na nichž musí stavět každá demokratická společnost.